

Az IMF és a költségvetési szigor: ideje újragondolni! - Pénzügyi Szemle folyóirat

2013. január 03. 7:30

Az IMF és a költségvetési szigor: ideje újragondolni!

A Nemzetközi Valutaalap (IMF) meglehetősen meglepetésre jutott a szervezet legutóbbi éves közgyűlésén a fiskális politika válságban betöltött szerepével kapcsolatban. Maga a felismeréshez vezető út sem hétköznapi, miközben a főképp az eurózóna válságkezelését érintő tanulságok a sajátos pénzügyi és makrogazdasági helyzetben levő Magyarország szempontjából is rendkívül fontosak. Dedák István, a Károly Róbert Főiskola tanárának írása.

„The boom, not the slump, is the right time for austerity at the Treasury” - John Maynard Keynes, 1937.

Az események kiindulópontja, hogy az IMF gazdasági növekedésre vonatkozó előrejelzései azon országok számára, amelyek - többnyire külső nyomás hatására - jelentős költségvetési szigorítást hajtottak végre, tendenciózusan rossznak bizonyultak. Ennek hátterében pedig az áll - mint azt [a világgazdaságról kiadott legújabb jelentésükben](#) kifejtik -, hogy alábecsülték a költségvetési kiigazításból fakadó gazdasági visszaesés mértékét.

Az IMF előrejelzései ugyanis mindeddig azzal kalkuláltak, hogy a GDP-hez képest 1 százalékos költségvetési szigorítás mindössze 0,5 százalékos visszaesést idéz elő a gazdaság teljesítményében. A válság elmúlt 4 évének és közel 30 ország tapasztalatainak figyelembevételével készült legújabb IMF számítások viszont az mutatják, hogy a mindeddig használt kalkulációk hibásak: 1 százalékos költségvetési megszorítás nem 0,5 százalékkal, hanem átlagosan 1,3 százalékkal csökkenti a bruttó hazai terméket.

A költségvetési politika nem kezelte, hanem mélyítette a válságot

Az eredmény sokkoló: a tévedés nem parányi, hanem közel háromszoros! A költségvetési szigor következtében az elveszett gazdasági teljesítményben és kieső jövedelemben kifejezhető áldozat a valóságban háromszor akkora, mint amekkorára az IMF mindezt ideig ideig becsülte, s amelyre alapozva gazdaságpolitikai ajánlásait megfogalmazta.

Ez egyúttal magyarázatul szolgál arra is, hogy az Európai Unióban és az eurózónában a költségvetési szigor és az államadósság lefaragását előtérbe helyező válságkezelő politika miért vallott látványos kudarcot. Az EU gazdasági teljesítménye 2012-ben nem éri el a 2007-es szintet, miközben a munkanélküliségi ráta a válság kitörése után több mint 4 évvel is történelmi csúcson közelében van. Mindez kíméletlenül jelzi, hogy nem csak a gazdaság, hanem maga a válságkezelés is válságban van. Akár így is fogalmazhatunk: az országok többségében eddig folytatott költségvetési politika nem kezelte, hanem inkább mélyítette a válságot.

A 2008 őszi beköszöntött világban a makrogazdasági összefüggések egészen más rugóra járnak, mint korábban. A költségvetési szorítások globális válságban jóval nagyobb mértékben húzzák vissza a gazdasági teljesítményt, mint normál gazdasági helyzetben. Nem működnek ugyanis azok a mechanizmusok, amelyek

a fiskális szigor piaci keresletet összehúzó és annak tovaryűrűző (multiplikátor) hatásait tompíthatnák. A kamatláb a nyugati világ országainak többségében elérte a zéró közeli alsó határt, további csökkentésére nincs mód, a keresletélénkítés ezen csatornája a legtöbb országban már régen bezárult. A valuta leértékelése az export serkentése céljából szintén nem járható, mert a válság globális, a leértékelés csak áttolná a gondokat az egyik országból a másikba. Így aztán marad a keserű valóság: a nemzeti költségvetések szigorító intézkedései hatalmas erővel húzzák vissza a gazdaságot, ami ma már azok számára is nyilvánvaló, akik csak utólag tanulnak.

A válság és az elveszett évtized

A mostani válság egy rendkívül speciális válság, melynek gyökerei a magánszektor (háztartások és vállalatok) közelmúltban történt túlzott eladósodására vezethető vissza. A háztartásoknak az a része, amely többnyire jelzáloghitel formájában jelentős adósságot halmozott fel, költekezésének visszafogásával az adósság lefaragására, „pénzügyi egészségének” helyreállítására törekszik. A háztartások nem eladósodott része viszont szintén megfontoltan költekezik, hiszen a válsággal együtt járó bizonytalanság és a munkanélküliség fenyegető réme óvatosságra inti őket, a spórolás részükről - már akik ezt tehetik - ésszerű magatartás. Az üzleti szektor beruházási célú költekezései a rossz konjunkturális kilátások miatt ugyancsak nyomottak, s nem egy országban (mint például Magyarországon is) történelmi mélypont közelében vannak.

Az igazi gond azonban, hogy az a fránya GDP (és az országban keletkezett összes jövedelem) a gazdasági szereplők együttesének költekezésével egyenlő. Az én költekezésem valakinek a jövedelme, valakinek a költekezése pedig az én jövedelemem. A gazdasági egészét tekintve (tehát makrogazdasági szinten) a költekezés és a keletkezett jövedelmek egyezősége axiómaszerűen fennáll. Ha azonban a gazdasági szereplők jelentős részének költekezése a kialakult helyzetből eredően visszafogott, akkor alacsony GDP-re, magas munkanélküliségre, és elhúzódó recesszióra lehet számítani. Ha mindehhez hozzávesszük az EU és az IMF által mindezidáig szorgalmazott terápiát, mely szerint még egy további gazdasági szereplő - az állam - költekezésének erőteljes visszafogására is szükség van költségvetési szigor formájában, akkor máris kész a tökéletes recept arra, hogy hogyan raboljunk el (válság formájában) egy teljes évtizedet egy egész nemzedék életéből.

Rossz ellenség ellen harcol az IMF és az EU?

A problémák gyökerénél az húzódik meg, hogy az EU és az IMF által eddig szorgalmazott válságkezelés fókuszában nem az igazi „ellenség” áll. Rossz ellenség ellen küzdenek, s ez a perdöntő oka annak, hogy az Európai Unió és az eurózóna, illetve például az Egyesült Államok gazdasági teljesítménye egyre markánsabban elválik egymástól. A legfőbb probléma ma világszerte az elhúzódó recesszió, az ebből fakadó alacsony gazdasági teljesítmény, a magas szinten beragadt munkanélküliség, s a fiatalok katasztrofális mértékű állástalansága. Az ezek elleni küzdelemnek van most itt az ideje, nem pedig a költségvetési és az államháztartási egyenleg gyors és sokszor erőltetett kiegyensúlyozásának.

Az a GDP és jövedelem, amely a gazdaság gyenge teljesítménye következtében ma nem jön létre, az végleg elveszett, többé vissza már nem nyerhető. Az államok eladósodását viszont helyre lehet majd hozni akkor, amikor a válság már enyhít a szorításából, amikor a gazdaságok határozott élénkülése megindul, s a recessziót már biztosan magunk mögött tudhatjuk. S ami a legfontosabb: az államadósság és a költségvetési deficit lefaragása ekkor „felesleges” szenvedés és növekedési áldozat nélkül is végrehajtható. Normál konjunkturális viszonyok közepette ugyanis - szemben a mostani helyzettel - a kisebb államadósságból és deficitből nem kevesebb munkahely és kisebb GDP lesz, hanem több beruházás és gyorsabb gazdasági növekedés. A válságkezelésben a feladatok időzítésén minden eldől.

Természetesen a válságból való kilábalást segítő költségvetési aktivitás lehetőségei országonként nagyon eltérőek. Vannak országok (például Görögország), ahol

a korábbi fiskális fegyelmetlenség miatt a válság ellenére is a deficit fokozatos lefaragására van szükség. Míg más országok esetében (ilyen például Magyarország is) a túlzott deficiteljárás alól történő kikerülés miatt kell 3% alatt tartani a költségvetés hiányát. Az persze egy külön kérdés, hogy a jelenlegi helyzetben a 3%-os maastrichti deficitcél, és a makrogazdasági racionalitás összhangban vannak-e egymással. Véleményem szerint aligha, ám ennek a problémának a megoldása már az európai döntéshozók felelőssége.

Mindehhez jön, hogy az államadósságok finanszírozása számos országban nehézségekbe ütközhet és ütközik is. Ezeknek a gondoknak a leküzdésében a jegybankok, a nemzeti pénzügyi szervezetek, az Európai Bizottság és mindenekelőtt az IMF valóban konstruktív szerepet tölthetnek be. Hozzá tudnak járulni a finanszírozási problémák csillapításához, akár közvetlen hitelnyújtás, akár pénzügyi védőháló biztosításával azért, hogy az államadósság finanszírozását ne a sok esetben irracionálisan viselkedő piacok, vagy a pénzügyi spekulánsok kénye-kedve mozgassa. S mindezt olyan feltételek megszabása nélkül kellene tenniük, amely a pénzügyi segítségért forduló országokat nem fenyegeti a válság további mélyülésével, annak elhúzódásával, a kilábalás beláthatatlan időre való kitolódásával.

Tanul-e az IMF a saját maga által feltárt hibából? Elindul-e a damaszkuszi úton, amellyel a bajba került országok válságból való kitörést hatékonyan segítheti? Belátja-e végre, hogy az eddig folytatott politikája zsákutca? Minden bizonnyal ez lesz az előttünk álló hónapok egyik legfontosabb gazdaságpolitikai és globális stratégiai kérdése.

...

Dr. Dedák István a Károly Róbert Főiskola tanára